

Het 'geheim' van boerderij De Woerd te Ressen

Paul Oostervink

Vanuit richting Bemmelen kom ik bij het 'gevaarlijke' kruispunt aan de Ressensestraat. Ik sla linksaf naar de Woerdsestraat. Ik ben op weg naar de boerderij met een waterput, bewoond door Wessel van Olst en zijn gezin. Ik fantaseer hoe deze waterput eruit zou kunnen zien. Misschien iets soortgelijks als de waterput van Geldermalsen in de collectie van Het Valkhof Museum Nijmegen? Of trek ik wellicht een beerput open?

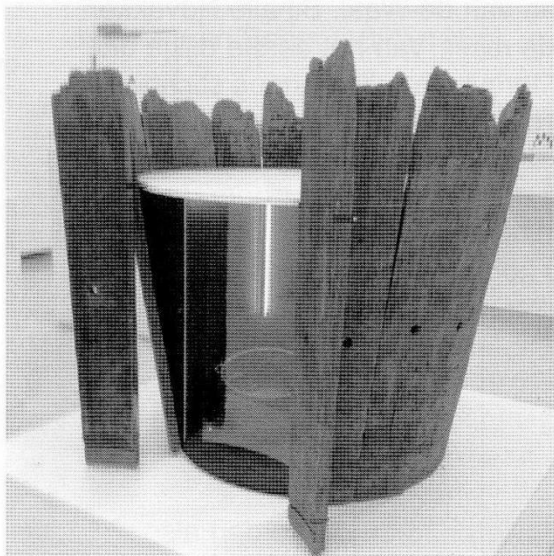

Foto 1: Waterput van Geldermalsen

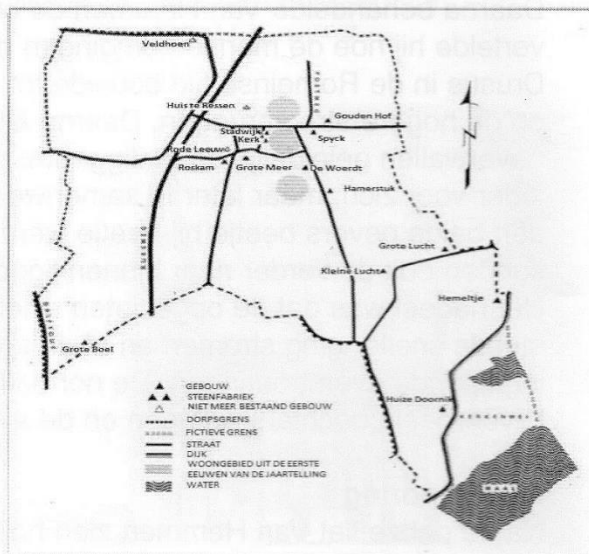

Foto 2: Schetskaart van Ressen en Doornik (P. Thoben 1970)

Ter hoogte van de splitsing Woerdsestraat en Slenkweg staat aan de rechterkant het eerste woonhuis uit 1969: Woerdsestraat 2, dat bewoond wordt door Nico van Olst (1957) en Greet van Olst - Wassink (1954). Hier begint de weg ook licht te gloeien. Ik merk dat ik nu een woerd op rijd. Een woerd of wuorde is een hooggelegen plaats. Na een honderdtal meters staat het volgende gebouw: een boerderij. Met de toepasselijke naam De Woerd.

Dit fraai gerestaureerde rijksmonument staat aan de Woerdsestraat 4 te Ressen.

Behalve deze boerderij en de kerk telt Ressen nog twee andere rijksmonumenten: boerderij De Grote Meer en de voormalige pastorie van de Nederlands-hervormde kerk thans protestantse Kerk van Ressen-Doornik. De boerderij De Woerd is nog niet te zien in de Hottinger-Atlas van 1790. In 1810 bestaat boerderij De Woerd al zoals hier te zien is op de verpondingskaart. Huis en schuur lijken los van elkaar te staan. In 1832 zitten ze aan elkaar vast zoals op de detailkaart Kadaster 1832 te zien is.

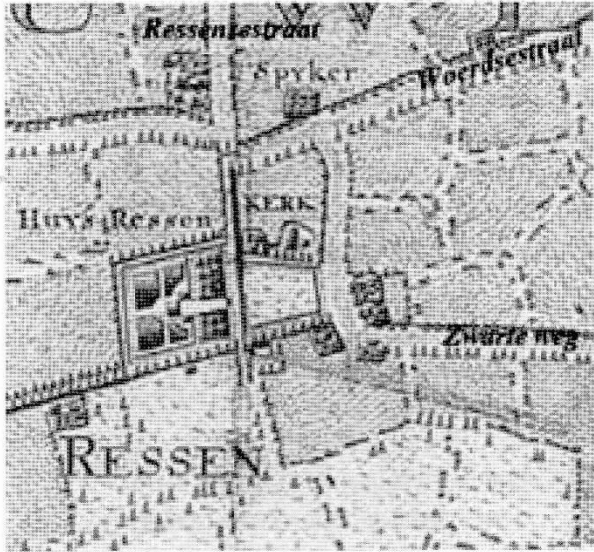

Foto 3: Hottinger-Atlas: Ressen - 1790

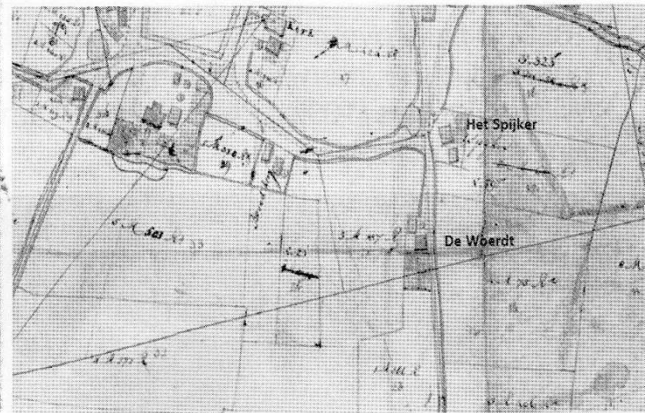
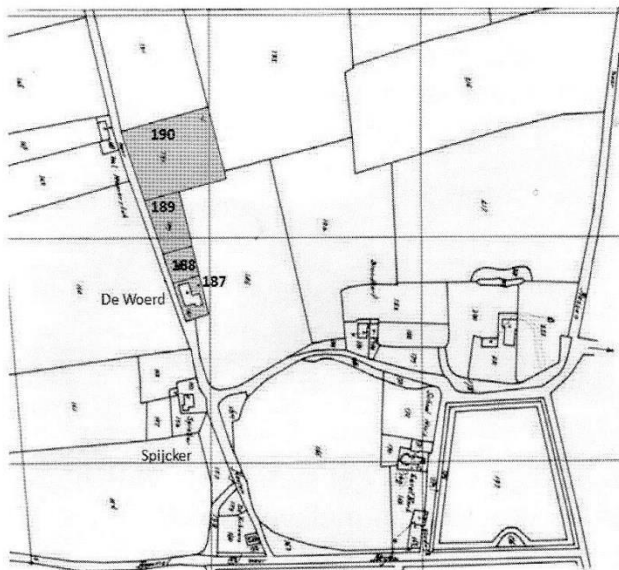

Foto 4: Verpondingskaart - 1810

De boerderij

Boerderij De Woerdt verrees in de dorpspolder Ressen aan een eeuwenoude postweg tussen Nijmegen en Arnhem. Hij ligt in een oeverwallenlandschap of stroomruggen met een ooivaaggrond en met een diepe ontwatering.

Nu ligt de boerderij te midden van laagstambongerds en iets noordelijker een oude hoogstambongerd.

Blad van Sectie A

Foto 5: Detailkaart Kadaster 1832: Sectie A, blad 2

In 1832 stond aan de westkant van de boerderij een schuur en aan de achterkant, dicht bij de weg, een hooiberg. Toen waren de percelen in de directe omgeving vooral als bouwland in gebruik. Op luchtfoto's van 1944-1945 werd de boerderij aan de westkant van de Woerdsestraat geheel omgeven door hoogstambongerd, maar die percelen behoorden toen niet tot De Woerd.

Het is een boerderij op een T-vormige plattegrond waarbij het woongedeelte bestaat uit twee evenwijdige vleugels met lage

verdieping en schilddaken. Haaks daarop twee schuren. Voor het eerste woongedeelte vensters met zesruitsschuiframes en vierruitsschuiframes voor het tweede woongedeelte. De schuur heeft een met riet en pannen gedekt wolfsdak. Aan de voorzijde van het huis staan drie leilinden en een beuk.

Daarnaast is een kleine tuin met diverse exotische heesters. Verder bestaat het erf uit gras met jonge hoog- en halfstamfruitbomen, een beuk en een grote tulpenboom. Langs de straat staat een beukenhaag. De achterzijde van het erf is verhard. Op het erf staat een koetshuisje met twee stallingen uit 1850. Dit zijn overblijfselen van de stalhouderij van Hendrik Dirksen, die de boerderij in de jaren dertig van de vorige eeuw pachtte van eigenaar Arend Willem Jansen (1893-1964), die overigens ook eigenaar was van boerderij Huize 't Spijck.

Foto 6: De Woerdt - 1950
© Wessel van Olst

De bouwtijd moet liggen eind 18e / begin 19e eeuw aldus het Monumentenboek Bemmelen. Op voorgaande Hottingerkaart uit 1790 staat wel de boerderij

Foto 7: Boerderij in Gelderland
(1862-1863)

Spyker vermeldt maar niet De Woerdt. De Woerdt wordt voor de eerste keer genoemd op de verpondingskaart van 1810. Dit zou kunnen betekenen dat de bouwtijd op zijn minst een deel in de 18e eeuw moet liggen en waarschijnlijk is het geheel in verschillende fasen gebouwd. In het gebint (portaalvormige houten draagconstructie) in de grote schuur is het bouwjaar afgedrukt: 1853. Op de achterzijde van de huidige landwinkel staat eveneens het bouwjaar 1853 vermeld. Tot 1980 was De Woerdt een melkveebedrijf.

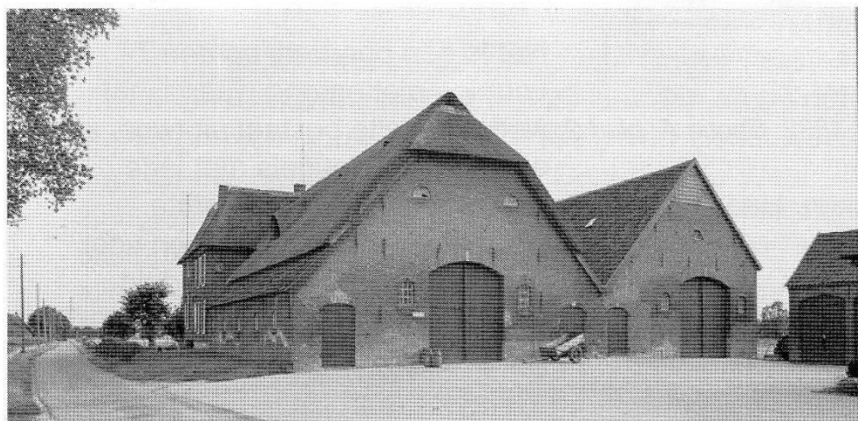

Foto 8: De Woerdt als melkveebedrijf - 1974

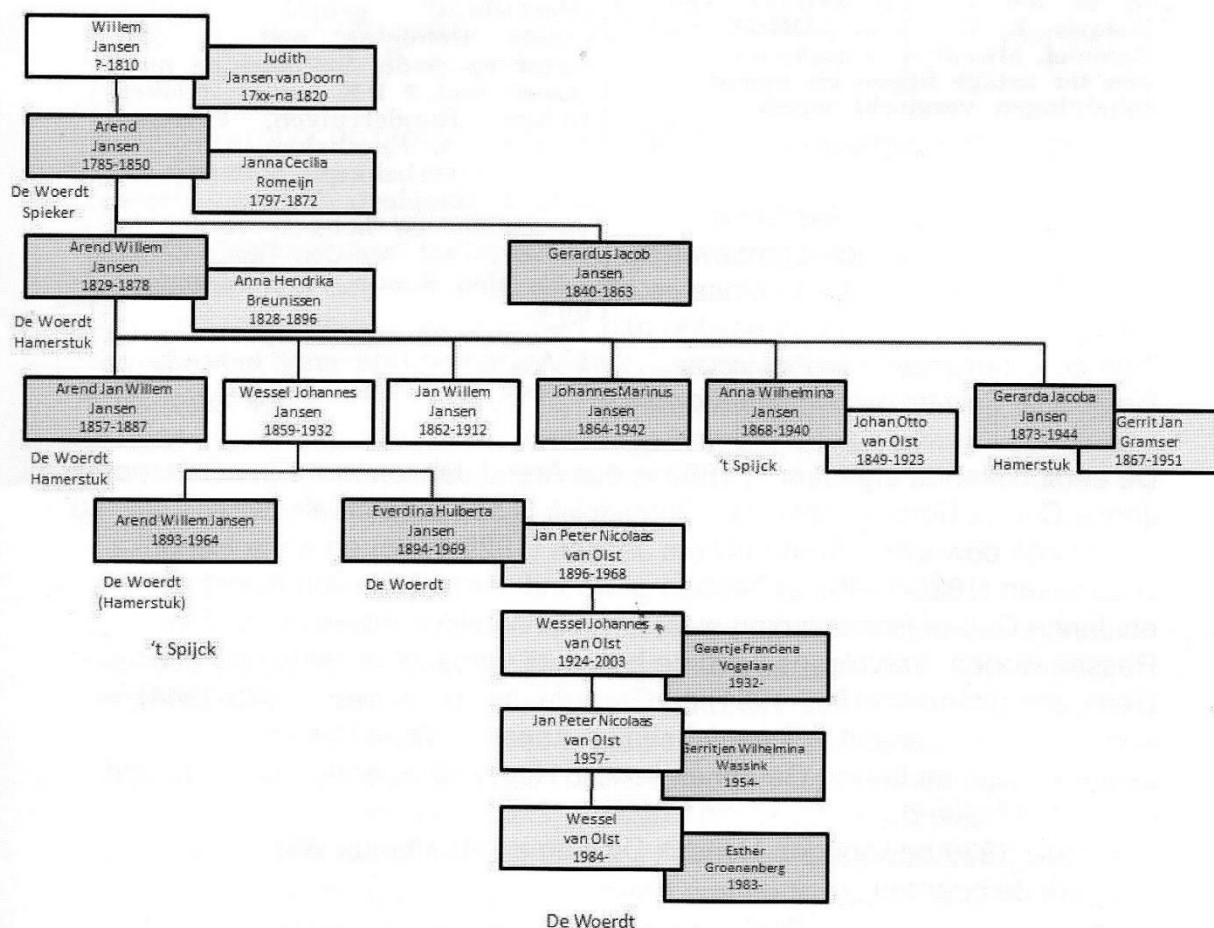
Foto 9: De Woerdt anno nu, 2018

De bewoners

Volgens de detailkaart van het Kadaster uit 1832 worden Arend Jansen (1785-1850) met zijn echtgenote Janna Cecilia Romeijn (1797-1872) aangemerkt als eigenaar/bewoner van het gearceerde perceel met de nummers 187

(Huis en erf, ca 13.70 ha), 188 (Tuin, ca 11.50 ha), 189 (Boomgaard, ca 24.00 ha) en 190 (Boomgaard, ca. 42.25 ha). Het belastbaar inkomen voor een perceel met gebouw werd door het Kadaster in dat jaar vastgesteld op 54 gulden.

Foto 10: Stamboom Jansen en Van Olst m.b.t De Woerdt

To huur bij inschrijving

van
de **BOERDERIJ** genaamd
„**DE WOERDT**”

te **RESSEN** gemeente Bommel (Over-Betuwe), zeer gunstig gelegen aan den harden weg, nabij het Station Ressen-Bommel, tusschen Arnhem/Nijmegen, bestaande uit solied gebouwde Woonhuis met aangebouwde Schuur, Koetshuis, Korenberg en Varkensschuur (alles hoog gelegen), circa 8½ H.A. Bouwland, 16 H.A. Weiland en 4 H.A. Boomgaard, waarvan 't fruit gedeeltelijk voor pachter, samen circa 28½ H.A.

Alles bij eigenaren in gebruik en in uitstekenden staat verkeerend
Huurtijd: 6 jaren vanaf 1 Nov. 1931/Mei 1932.

Te bezichtigen: Dinsdags en Donderdags van 10—17 uur.

Inschrijvingsbiljetten vóór 1 Sept. in te leveren ten kantore van Notaris P. W. P. v. BUNGE, te Bommel, alwaar de huurvoorwaarden ter inzage liggen en meerdere inlichtingen verstrekt worden.

814

Foto 11: Advertenties in de Provinciale Geldersche Courant Nijmeegsche Courant

Notaris Van Bunge te Bommel zal op Vrijdag 29 April 1932 des namiddags 1.30 uur op de boerderij „De Woerd” te Ressen ten verzoeken van de heeren J. M. Janssen en G. J. Gramser aldaar, wegens beëindiging van het bedrijf, publiek verkoopen, een landbouwgeredschappen enz.

Notaris VAN BUNGE

te Bommel zal op Vrijdag 29 April 1932, des nam. 1½ uur op de boerderij „de Woerd” te Ressen, ten verzoeken van de heeren J. M. JANSSEN en G. J. GRAMSER aldaar, wegens beëindiging van het bedrijf

PUBLIEK VERKOOPEN:

1 aft. Paard vosmerrie (12 j.),
1 Paard vosmerrie (8 j.), 1 versch gekalfde Koe, 1 gaste Koe, eenscharige Ploeg, tweescharige Ploeg, Cultivator, Span zes tanders, Span Speeleggen, Welboom, Weidesleep, 2 lange Karren, Tilburry, Wanmolen met zeeften, Bergladder, Bietensnijder, Dorschmaschine merk „Vortschrüt” geheel compleet, enkele Reiniging met 7½ P.K. motor op slede, Snijmachine merk „Lans” met 2 P.K. motor, Klaverruiters, Runderruiven, Evenaars, Oosthouten, Eggehaken, Hooimanden, Kalverbakken, Tilburry-tuig geheel compleet, Tuigen, Hamen en Zadel, en hetgeen verder ten verkoop zal worden aangeboden.
Te zien 2 uur voor de verkoop.

Koopen boven f 10 op crediet tot 1 Augustus 1932 mits bekende en soliede borgen stellende. 846

De eerst bekende eigenaar in 1832 is dus Arend Jansen met zijn echtgenote Janna Cecilia Romeijn geweest. Onduidelijk is hoe lang de als tweede genoemde bewoners: Arend Willem Jansen (1829-1878) en Anna Hendrika Breunissen (1828-1895), er hebben gewoond. Deze zoon van Arend Jansen en Janna Cecilia Romeijn ging waarschijnlijk na zijn trouwen in 1857 in Ressen wonen. Vervolgens werd de boerderij verpacht en bewoond door Gerrit Jan Gramser (1867-1951) en Gerarda Jacoba Jansen (1873-1944), een dochter van Arend Willem Jansen en Anna Hendrika Breunissen. Daarna kwam de familie Geurts er wonen. Hoe lang zij er hebben gewoond is ook niet bekend.

Van 1932-1939 bewoonden Hendrik Dirksen en Geertruida Wilhelmina Rijnberk de boerderij.

In 1932 zocht de uit Pernis afkomstige Klaas Pors sr (1872-1950) en zijn echtgenote T. Pors - van Bokkum (1873-1957) met hun gezin het geluk elders. Per boot voeren zij de Waal af en na een tussenstop in Beuningen vestigden zij zich in 1939 in Ressen. Van 1939 tot 1980 was de familie Pors de laatste pachter van De Woerdt waar zij een gemengd bedrijf hadden maar in de 60-70 jaren werd het een veeteeltbedrijf, waar Klaas Pors jr. (1915-2000) zijn vader inmiddels was opgevolgd.

Van eind 1944 tot mei 1945 werd De Woerdt bewoond door de aan Jansen verwante familie Gramser uit Maas en Waal. Het werd voor de familie Gramser in De Leemkuil, in het centrum van Bemmelen, te gevaarlijk. Ook heeft het nog even gediend als secretarie van de gemeente Bemmelen.

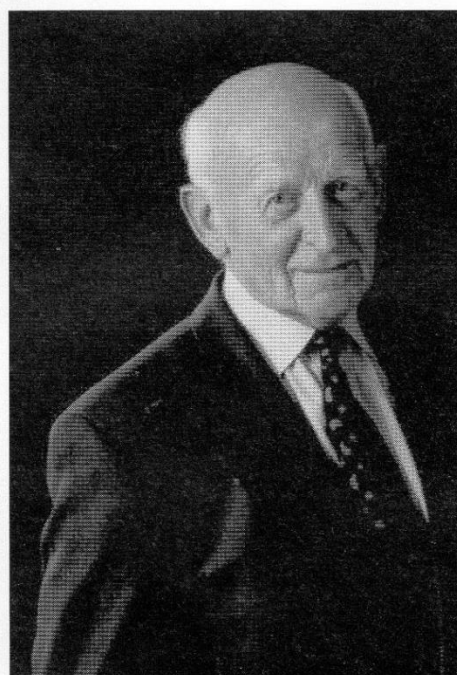
De familie Van Olst, die De Woerdt had geërfd van Arend Willem Jansen, maakte er in 1977 een fruitbedrijf van. Het bedrijf teelt vooral appels (10 hectare) en peren (10 hectare), en een bescheiden hoeveelheid kersen (halve

*Foto 12: 12,5-jarig
huwelijksfeest, familie Pors
in 1958*

*© Teunie Kemperman-Pors
V.l.n.r.: Klaas Pors jr
(1915-2000), Wilhelmina
Pors-Buunk (1915-2003),
hun kinderen
Johanna(1946), Klaas
(1946) en Teunie (1950)*

hectare) en pruimen (kwart hectare). Specialiteit van het huis is appelsap. In het kader van de Waalsprong worden beperkingen ten aanzien van de bedrijfsvoering verwacht. Het bedrijf moet een groene zone gaan vormen tussen Bemmelen en Nijmegen. Het is dan maar de vraag of dit op reguliere wijze kan of dat via een beheersovereenkomst met de gemeenten het fruitbedrijf verder gaat. Vooralsnog wordt er niet van uitgegaan het bedrijf te verplaatsen naar andere oorden.

Foto 13: Wessel Johannes van Olst (1924-2003)

Het 'geheim' van De Woerdt

Kenmerk van een idyllische voorstelling van een boerderij met waterput is, dat de waterput zich meestal buiten op het erf bevindt (zie afbeelding Boerderij in Gelderland, Foto 7). Bij De Woerdt is dit echter anders.

Het 'geheim' van De Woerdt is dat onder de fundering van het woongedeelte zich een eeuwenoude waterput bevindt. Hierover wordt al terloops melding gemaakt in het jubileumboek van de Historische Kring Bemmel (HKB).

In de jaren 1941 en 1943 heeft dr. W.C. Braat, conservator van het Rijksmuseum van Oudheden (RMO) te Leiden, opgravingen verricht op de woerd in Ressen. Zijn opgravingen vonden echter ten zuidwesten van boerderij De Woerdt plaats, op akkerland dat eigendom was van de heren Mulders en Sanders.

Daar werden drie waterputten door hem vastgesteld. In één ervan werden interessante vondsten gedaan, o.a. een gedeelte van een Romeinse voorraadkruik, enkele weefgewichten en wrijfstenen (waarop men het graan fijnwreef).

Twee van deze putten bevatten geen enkele vondst maar elk van de drie hebben een eigen constructie. Rechtopstaande takken en een massa dunne twijgen, restanten van vergaan gras wezen bij een ervan op een met graszoden opgebouwde, door vlechtwerk geschoeide en gestutte put. De tweede put vertoonde een vierkante ingraving met een ronde plek in het midden ter diepte van ongeveer 70 cm. Een meter dieper zag men de grondsporen van een vierkante dubbele houten omkisting, ongeveer een vierkante meter, met

paaltjes op de hoeken. De derde was een tonput met een bodem op 2½ meter diepte ten opzichte van de eerste ronde aftekening. Een grindbodem is bij de putten gebruikelijk. Maar over de waterput onder boerderij De Woerdt is bij het RMO niets bekend.

Nadat ik het gietijzeren hek met DE WOERDT erop heb gesloten, bel ik bij de voordeur aan en word welkom geheten door Wessel van

Foto 14: Trap naar waterput

Olst (1984). In deze volledig gerenoveerde boerderij woont Wessel met zijn vriendin Esther Groenenberg (1983) en hun twee dochters Anna (2014) en Lisa (2017). In de royale woonkamer doet Wessel zijn verhaal over het 'geheim' van De Woerd.

'Eind jaren zeventig wilde mijn opa, Wessel Johannes van Olst (1924-2003) de bedstede verwijderen' aldus Wessel. 'Bij het verwijderen van de muur zag mijn opa dat zich hierachter een holle ruimte bevond met daarin een waterput. En op de foto van deze stenen waterput is een loden waterleiding te zien die toentertijd naar de pomp in de keuken leidde. Deze pomp is door familie

Foto 15: Traliehekwerk voor waterput

Pors tot 1980 gebruikt. Na de geboorte van mij en mijn broer heeft mijn vader er een traliehekwerk voorgeplaatst ter voorkoming dat wij deze waterput zouden gaan 'onderzoeken'. Het 'geheim' van De Woerd is dat zich onder het oude woongedeelte van de boerderij een meer dan 200 jaar oude waterput bevindt.'

Op 12 maart 2018 is de waterput onder De Woerd door senior KNA en regio-archeoloog Joris Habraken onderzocht.

Binnen de contouren van het oudste deel van het huis (18e eeuw) is een waterput aanwezig. De vraag is of deze waterput gelijktijdig met het bovenliggende huis is gebouwd of dat het huis later boven de reeds bestaande buiten liggende waterput is gebouwd. De waterput is in gebruik geweest tot ca 1980. De waterput lag onder de toenmalige keuken, maar was aan het zicht onttrokken. Pas later, toen er een nieuwe keldertrap is aangelegd is de put weer ontdekt en is er in de overdekkende koepel van

Foto 16: Waterput met loden waterleiding naar pomp

de waterput een gat gemaakt met traliwerk erover om in de put te kunnen kijken. In de waterput is een dikke loden buis aanwezig om het water op te pompen. Loden waterleidingen worden na 1960 niet meer aangelegd. De steenformaten van de waterput zijn 21 x 12 x 5. De stenen zijn met de hand gemaakt. De waterput heeft een doorsnede van ca. 1,20 meter en is afgedekt met een koepel. Vanaf de aanzet tot de overdekkende koepel is de put 2,40 meter diep. Onderin de waterput ligt grind, dus de put kan dieper zijn. Er staat ca 50 cm helder water in de put.

De koepel van de put loopt gedeeltelijk netjes over in het opgaande muurwerk. Een ander deel van het opgaande muurwerk staat er echter in een rechte lijn op, terwijl de put rond is. Hier is de aansluiting niet optimaal. De steenformaten van het opgaande muurwerk en de waterput lijken hetzelfde. De stenen van de buitenmuur van de boerderij zijn ook 21 x 12 x 5. De gebruikte mortel is vrij zacht en brokkelig. Zeker niet modern. Habraken concludeert, dat het niet met zekerheid te zeggen is of de waterput en het huis tegelijkertijd zijn gebouwd. Maar er zijn wel dezelfde stenen gebruikt en de waterput ligt netjes onder de hier van oorsprong gelegen keuken. Het water kon zo worden opgepompt en meteen in de keuken gebruikt worden. Bovendien is de waterput voorzien van een afdekkende koepel, zodat het water niet vervuild kon raken. In de koepel hoefde slechts een aansluiting met de pomp aangebracht te worden om het huis van water te voorzien. De loden leiding die nu nog aanwezig is, maar niet meer wordt gebruikt

Foto 19: Gietijzeren hek met DE WOERDT

zal vóór 1960 zijn aangebracht.

De aansluiting tussen het opgaande muurwerk en de waterput oogt echter wat rommelig is zeker niet optimaal. Wat dat betreft is het ook mogelijk dat de waterput (met pomp) eerst buiten het huis dienst heeft gedaan en later is geïncorporeerd in het huis. De locatie voor de keuken is dan wellicht destijds voornamelijk ingegeven door de reeds aanwezige waterput. Het is echter niet waarschijnlijk dat er een lange periode tussen bouw waterput en huis is geweest aangezien dezelfde stenen lijken te zijn gebruikt.

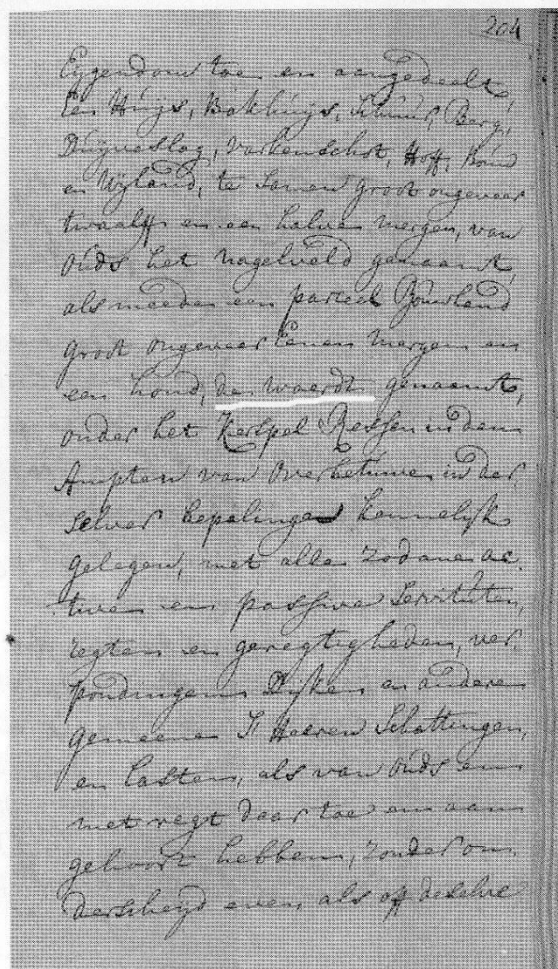
En volgens Habraken gaat het hierbij om een meer dan tweehonderd jaar oude mooie ronde waterput, gebouwd van stenen, waarvan het steenformaat overeenkomt met de stenen van de buitenmuur. De diameter van de waterput is ca 1.20 meter en hij is ca. 2.40 meter diep.

De Woerd of De Woerdt

Wat mij tijdens het onderzoek ook bezig heeft gehouden, is de schrijfwijze van de naam van deze boerderij: De Woerd of De Woerdt. In het oud-rechterlijk archief van het ambt Overbetuwe, schoutambt Bemmelen, protocollen van bezwaar van 22 maart 1786 van het kerspel Ressen 1760-1810 bevindt zich een akte, waarin melding wordt gemaakt, dat "Tusschen Gradus van Kleeff en Willemina ter Poorten echtelieden, en Peter van Kleeff en Hendrina Derksen echtelieden.... over alle ongereede goederen en effecten als door wijlen haare ouderen Gijsbert van Kleeff en Ders Derksen in leeven echtelieden stervende zijn nagelaten". Dit is waarschijnlijk de eerste vermelding van een stuk grond dat De Woerd heet. En in 1878 werd een perceel bouwland genaamd De Woerdt verkocht, waarschijnlijk de grond waarop de latere boerderij De Woerdt is gebouwd. De oorspronkelijke boerderij De Woerdt is dus ergens tussen 1786 en 1810 gebouwd en later zijn er aanpassingen gedaan in 1892 en 1939.

Het is nogal verwarrend dat in diverse documenten de namen voor deze boerderij door elkaar lopen maar gelet op dit historisch perspectief is het voor

Foto 17: "Protokollen van bezwaar" van 22 maart 1786 van het kerspel Ressen 1760-1810

mij inmiddels duidelijk geworden. De juiste naam voor deze boerderij luidt: De Woerdt. Als mogelijk verder recentelijk bewijs kan dienen de naam op het gietijzeren hekwerk aan de voorzijde en de gegraveerde naam in het houten hek in de voortuin van deze boerderij.

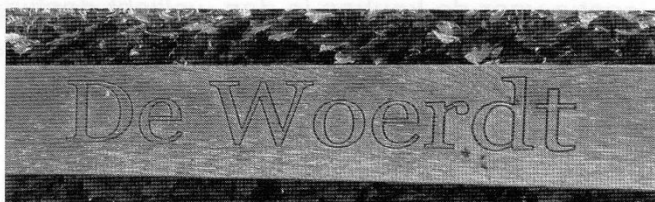

Foto 18: detail houten hek

Bijzondere dank aan:
 de familie Van Olst voor hun medewerking aan dit artikel en Adri Stuart van de HKB, Joris Habraken (Register Senior KNA Archeoloog en Regio-archeoloog gemeente Lingewaard) en Teunie Kemperman-Pors.

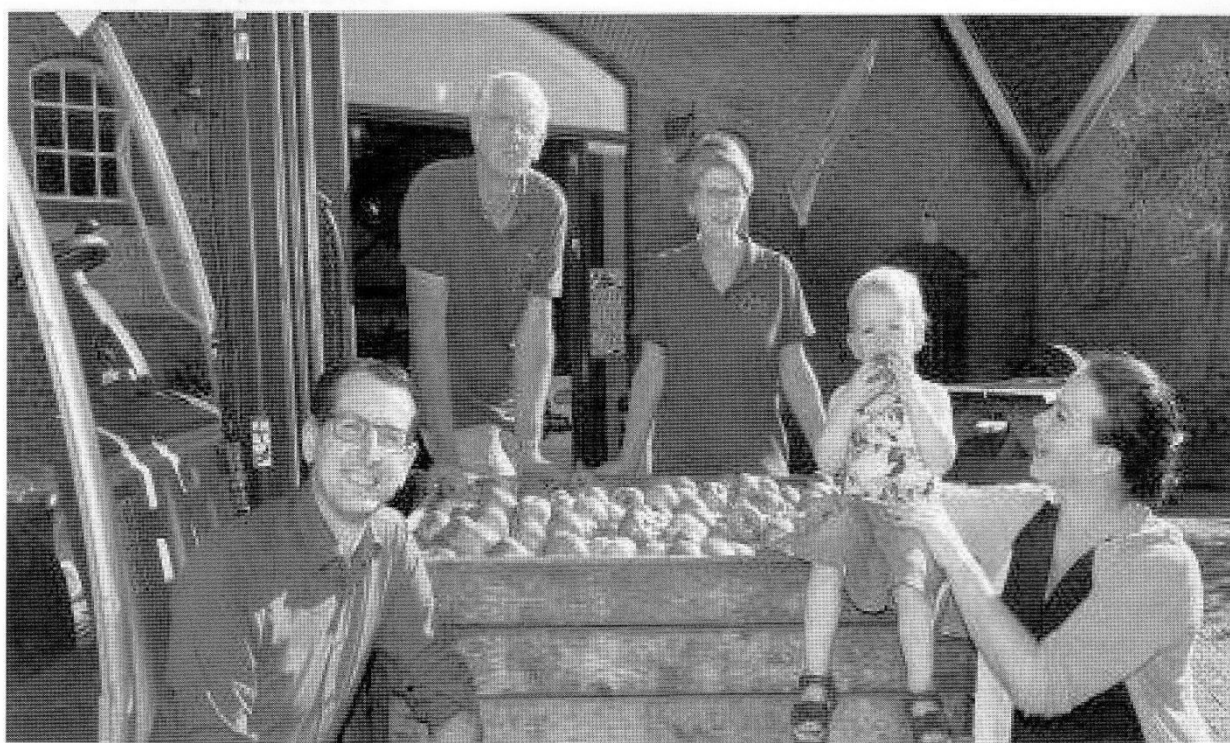

Foto 21: Nico, Greet, Wessel, Esther en Anna

Bronnen: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Hottinger-atlas van Noord- en Oost Nederland 1773-1794, Wikipedia, Historische Kring Bemmeler, Stichting Landschapsbeheer Gelderland, Koninklijke Bibliotheek, Monumentenboek Bemmeler, Vereniging Dorpsbelangen Ressen, Wolters: De gemeente Bemmeler in het land van Overbetuwe, Bredie: Toegang tot het verleden, Het Gelders Archief, Koninklijke Bibliotheek.